

"Cum historia pro securitate!"

**SZEMERE BERTALAN
MAGYAR RENDVÉDELME-TÖRTÉNELMI
TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG**

☒ : H-2095 Pilisszántó, Boldog Özséb utca 26.

☎ : (+36/06-26) 337-975 ; @ : paradi.jozsef@gmail.com

Web: <http://www.szbmrtt.atw.hu>

A körlevelek megtalálhatók a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság honlapján

Tárgy: *Reflexió*

**KÖRLEVÉL
(2023-493)**

Tisztelt Tagtársak, kedves Szimpatizánsok!

Mint ahogyan arra bizonyára emlékeztek tudományos társaságunk azt a célt tűzte maga elé, hogy a XIX-XX. századi — hozzávetőleg a kiegyezéstől a rendszerváltásig terjedően — magyar rendvédelem-történetről szóló tudományos feldolgozások repertóriumát néhány éven belül elkészítjük. E cél elérése érdekében — tudományos társaságunk 2 periodikában és 6 könyvsorozatban publikált művei mellett — figyelemmel kísérjük tagságunknak nem a társasági kiadványainkban közzé tett magyar rendvédelem-történelmi tartalmú tudományos írásműveit, valamint a nem társasági tagoknak a nem társasági kiadványokban megjelent hasonló publikációit is. Így került a látókörünkbe

FÓRIZS Sándor: Honvéd-határőr gyakorlatok 1951-1952. című cikke, amely a Honvédségi Szemle, CLL.évf. (2023) 1.számának a 112-123. oldalain jelent meg.
(DOI.: 10.35926/HSZ.223.1.8.)

A cikk jól szerkesztett folyóirat színvonalas publikációi körében jelent meg. Az érintett szám — beleértve FÓRIZS Sándor cikkét is — 11 szerző tollából 11 tanulmányt tartalmaz, összesen 7 rovatban. A „Honvéd-határőr gyakorlatok 1951-1952.” című alkotás a „Hadtörténelem” című rovatban került közlésre, a BALLA Tibor ezds., CSc. szerzőségével készített „A Magyar Királyi Honvédség Ludovika Akadémiát végzett irányítói 1914-1918.” című cikk második részének a társaságában. Dr. FÓRIZS Sándor CSc., nyá.ezds., ny.prof. cikke 11 oldal terjedelemmel és 18 jegyzettel vizsgálja a témát. A jegyzetek közül 3 feldolgozást tartalmaz, 15 pedig a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Határőrség Országos Parancsnokságának az iratanyagából a XIX.-B-10. 1951. évre vonatkozó 1.,6.,9.,25. és 27. dobozok irataiból meríti hivatkozásait.

A szerző figyelme mintegy évtizede fordult a magyar pártállam határőrizetének a története felé. A Magyar Tudományos Akadémia által működtetett Magyar Tudományos Művek Tára című nyilvános digitális adatbázisban foglalt információk szerint a FÓRIZS Sándor által publikált 141 tudományos írásmű közül 37 alkotás sorolható a magyar pártállam határőrizetének a témakörébe. Nem véletlen ezen érdeklődés nemzeti határőrizetünk történelme iránt, mivel a szerző határőr

tisztként teljesített szolgálatot a Kossuth Lajos Katonai Főiskola Határőr Szakának az elvégzésétől a Határőrség megszűntetéséig.

FŐRISZ Sándor 2001 óta tudományos társaságunk tagja. Társasági kiadványaink közül a *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. periodikánkban jelent meg 4 tanulmánya:

- Rendvédelmi elvárások tükröződése négy ország rendőrtiszt képzésében. XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 65-76.p.;

- Határprovokációk a magyar-jugoszláv államhatáron 1950-1951. XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 47-54.p.

- A magyar határőrség és az 1968-as csehszlovákiai bevonulás. XXIX.évf. (2019) 57.sz. 49-58.p. (DOI.: 10.31627/RTF.XXIX.2019.57N.49-58P)

- Halottak és hősi halottak a magyar határőrségnél 1945-2007. XXIX.évf. (2019) 58.sz. 65-76.p. (DOI.: 10.31627/RTF.XXIX.2019.58N.65-76P)

Nemzeti rendvédelem-történetünk művelése terén kifejtett tevékenysége elismeréseként a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt támogató fokozatában 2003-ban, a Rendvédelem-történetért Érdemrend ugyancsak támogató fokozatában pedig 2005-ben részesült.

„A honvéd-határőr gyakorlatok 1951-1952-ben.” című írásmű 5 főfejezetből áll: „Bevezetés”, „A határőrség helyzete harcászati szempontból”, „Az 1951-es gyakorlat”, „Az 1952. évi gyakorlat” és a „Záró gondolatok” címmel. A két gyakorlatról szóló fejezetek további alfejezeteket foglalnak magukba.

Az írásmű bevezetésében a szerző igyekezett a vizsgált időszak sajátosságainak a magyar határőrizetre gyakorolt főbb hatásait kifejteni. Ennek kapcsán érinti a magyar állam felső vezetése vonatkozó elképzeléseit, a szovjet tanácsadók és a szovjet csapatok témáját, továbbá Magyarország geopolitikai helyzete határőrizetre gyakorolt hatásainak a lényegét. A bevezetőben a szerző felvetett egy olyan gondolatot is — nevezetesen a „kettős rendeltetés” témáját —, melyre nem adott határozott választ. A határőrizet és az ország katonai védelme következményeinek a szerző álláspontja szerint egyidőben nem lehet teljes egészében megfelelni.

Ez a gondolat a magyar történelem során nem először merült föl. Álláspontom szerint nem ártott volna erre a körülményre is néhány mondatot fordítani a cikkben. A határok őrzése és védelme korábban ugyanis nem vált mereven szét. A védelem és őrzés a mindenkori uralkodó feladatai közé tartozott. Szervezeti szétválasztásukra a dualizmus időszakában került sor, amikor leegyszerűsített fogalmazással, Magyarország határainak az őrzete egyértelműen a magyar kormány, a haderő feletti irányítás pedig — megszorításokkal ugyan, de — az uralkodó hatáskörébe tartozott.

A két világháború közötti időszakban ismét előtérbe került a magyar határőrizetben a haderő szerepe. Ebben ugyan fontos szerepet játszott a trianoni békediktátum következtében létrejött haderőrejtési kényszer is, azonban maga az alaphelyzet is gyökeresen megváltozott, mivel a Kárpát-medence szívében a magyar populáció térségében húzódó, ellenséges szomszédokkal közös, mesterséges államhatárvonal őrzése nagyságrendekkel nagyobb élőerőt igényelt mint a történelmi Magyarország túlnyomóan az Osztrák-Magyar Monarchián belüli, döntően

természetes államhatárai. Erre az új helyzetre igyekezett választ adni a Magyar Királyi Honvédség a határvédelmi csapatnem létrehozásával.

Ez a csapatnem kettős szervezeti felépítésű volt, mivel külön struktúrával rendelkezett a határszolgálatos (határőrizeti) rész és külön szervezeti felépítéssel rendelkezett a határvédelmi rész. E két részben szolgálatot teljesítő határvédelmi csapatok kiképzése és a fegyverete — az egyéni fegyverek kivételével — is eltérő volt. Magyarország szovjet megszállása — ennek következtében pedig a Kommunista Párt hatalomra kerülése — nyomán a szovjet állami modell átvétele és annak részeként a határőrizeti struktúra lemásolása, merőben új helyzetet teremtett a magyar határőrizet terén. Ebben az új helyzetben valóban nagyon nehéz lehetett a határvédelem és a határőrizet összehangolása.

Visszatérve a cikk szövegéhez érdekes mondattal találkoztam a bevezetőben. A kifogásolt mondat így szól: „*Publikációmban vizsgálni kívánom a résztvevő határőr kötelék felkészítését, feladatait, szervezetét, fegyverzetét és mindezen keresztül elvi harcászati lehetőségeit.*” Tévedés ne essék, nem az ellen van kifogásom, hogy a szerző ezen témakört vizsgálta írásában, hanem az ellen, hogy ezt külön be is jelentette a művében. Ennek ugyanis a cikk olvasásakor kell egyértelművé válnia. Amennyiben pedig ez nem történne meg — jelen esetben ez nem áll fenn — teljesen felesleges a szerző bármilyen más irányú célkitűzésének a papírra vetése. Feleslegesnek tartom leírni tehát azt, hogy mit fog leírni a szerző művében.

A cikk második fejezete a határőrség helyzetét vizsgálja harcászati szempontból. Ennek a keretében a testület szervezetét, fegyverzetét, létszámát, a személyi állomány képzettségét mutatta be a szerző.

A cikk harmadik fejezete az 1951. évi gyakorlattal foglalkozik, több alfejezetben. A szerző ismerteti a gyakorlatról fennmaradt okmányokat, az elképzelt szituációt, annak a kezelésére biztosított virtuális és valóságos élőerőt és technikát. A gyakorlat valószínűleg kivívhatta a korabeli vezetés elismerését, mivel annak zárásakor 51 fő részesült dicséretben és jutalomban.

A cikk negyedik fejezete az 1952. évi gyakorlattal foglalkozik. A szerző figyelme arra is kiterjedt, hogy mely témák lettek volna indokoltak a gyakorlat során, amelyek azonban mégis hiányoztak.

A „Záró gondolatok” című ötödik fejezetben lényegében a két gyakorlatot foglalta össze a szerző egyben pedig véleményezte a korabeli magyar határőrizetet is az aktuális politikai helyzet tükrében.

A szerző olyan témát tárt fel — döntően levéltári források feldolgozásával — amely eddig ismeretlen volt, ezzel pedig új színfolttal gyarapította nemzeti rendvédelem-történetünket.

Az örömben azonban némi ürmös is vegyül. Nevezetesen a szerző elmulasztotta a korabeli határőrizet történetét feldolgozó meghatározó irodalomra való hivatkozást. Ehelyett dr. DEÁK Józsefnek két olyan cikkére hivatkozott, amelyeknek semmi közük — legfeljebb csak áttételes és erőltetett formában — a vizsgált időszak magyar határőrizetéhez. Pedig a korszak magyar határőrizete történetének van szakirodalma, melynek a keletkezése nem is nyúlik vissza túlzottan távoli időkbe.

Dr. KESERŰ István (†-2004) A cikk időszakát közvetlenül megelőző évek magyar határőrizetét kutatta, mely témakörben két disszertációt is megvédett 1977-ben és 1985-ben az ELTE-BTK-án és az MTA-án. Dr. GÁSPÁR László „*A határőrség fejlődése 1950-1956.*” címmel védte meg disszertációját a ZMNE-en 1989-ben. Dr. NAGY György (†-2013) „*A határforgalom és a határforgalom ellenőrzése 1945-1980.*” címmel 1987-ben védte meg — ugyancsak a ZMNE-en — a disszertációját. Végül pedig dr. NAGY József (†-2005) a FÓRIZS Sándor szerzőségével készült cikk által vizsgált időszakot követő kor magyar határőrizetének a témáját tárta fel „*A BM Határőrség szervezetének, létszámának, területi elhelyezkedésének és tevékenységének fejlődése 1958-1988.*” című disszertációjában a ZMNE-en 1993-ban. Az 5 disszertáció közül 4 a hadtudomány témakörében keletkezett, amelynek a keretei között védte meg FÓRIZS Sándor mindkét disszertációját. FÓRIZS Sándor 1988-ban „*Határőr magasabb egységek és gépesített lövész magasabb egységek (dandár) együttműködése.*” címmel dr.univ., 1995-ben pedig „*Határőr igazgatóság helye, szerepe lehetséges feladatai rendkívüli állapotban a Magyar Köztársaság államhatára őrizetében és védelmében.*” címmel a CSc. disszertációját védte meg.

GÁSPÁR László, KESERŰ István, NAGY György és NAGY József — az általuk kutatás alá vont időszak magyar határőrizetének a témájában — számos tudományos írásművet hoztak létre. Igaz ugyan, hogy a szerzők többsége már nem él, illetve aki még nem távozott el közülük a tudományos élettől visszavonult. E négy szerző írásai szinte kivétel nélkül a számítógépek elterjedését megelőzően készültek, így azokat a digitális adatbázisok többnyire nélkülözik. Minden bizonnyal több időt és energiát emészt fel az ő műveiknek a felkutatása, mint a napjainkban készített művek esetében. Ez azonban annak ellenére elvárható — különösen dr. FÓRIZS Sándortól, aki dr. KESERŰ István kivételével hosszabb-rövidebb ideig, áttételekkel, vagy anélkül valamennyiük munkatársa is volt — hogy a témakör valós irodalmára hivatkozzon a szerző ahelyett, hogy a hajánál fogva előrángatott a vizsgált témával legfeljebb többszörös csúsztatáson keresztül rokonságot mutató publikációkra hivatkozna.

Sajnálatos módon a legjobb akarattal sem fogható rá dr. DEÁK József (Ph.D.-2018) a magyar rendvédelem-történeti munkásság. A Magyar Tudományos Művek Tárában szereplő nyilvános adatbázis tartalma szerint dr. DEÁK József 133 tudományos írásművet publikált. Ezen alkotások jelentős része azonban nem rendvédelem-történeti tartalmú, illetve a rendvédelem-történeti írásai jelentős része pedig nem a magyar, hanem az orosz rendvédelem történetével foglalkozik. A 133 tudományos írásműve közül 61 alkotása orosz nyelvű. Az én orosz tudásom azonban oly mértékben kopott, hogy kísérletet sem tettem a címek magyarra fordítására. Kétlem azonban hogy a magyar rendvédelem-történet orosz nyelvű interpretálására olyan komoly igény mutatkozna, amely a magyar téma magyar nyelvű publikálását is helyettesítheti.

DEÁK József a néhai Szovjetunióban diplomázott, kiváló orosz nyelvismerettel rendelkezik. Ez dicséretes körülmény ugyan, azonban nem helyettesítheti a magyar rendvédelem terepében végzett kutatómunkán nyugvó eredményeket

közzé tevő publikációkat. Dr. DEÁK József egyébként — az MTMT-ben közzé tett publikációs jegyzékének a tartalma szerint — nem is törekedett arra, hogy a magyar rendvédelem-történet körébe tartozó írásművet készítsen. Csupán az utóbbi három — 2020., 2021. és 2022. — évet figyelembe véve 31 olyan írásművet publikált, amelyek tartalma többé-kevésbé a rendvédelem-történet körébe sorolható. Ezen művek közül azonban csupán néhány alkotása tekinthető magyar vonatkozásúnak. Ezen írásművei is inkább a sajtótörténeti témájú művei közé sorolhatóak, mint a rendvédelem-történeti tanulmányok közé. A többi alkotása pedig döntően az orosz, illetve szovjet rendvédelem-történet közé tartozónak tekinthetők.

Dr. DEÁK József pedig a Szovjetunió-beli tanulmányai befejezését követően a magyar határőrség kötelekében teljesített szolgálatot a testület megszűntetéséig dr. FÓRIZS Sándorhoz hasonlóan. DEÁK József érdeklődését azonban alapvetően valószínűleg nem a magyar, hanem az orosz rendvédelem-történet kelthette fel, mivel történelmi tartalmú publikációi többségét ebben a témakörben, illetve sajtótörténeti tartalommal készítette el. Mielőtt még valaki félremagyarázhatná írásom mondandóját, nincs az ellen kifogásom ha a volt határőr tisztek hivatásuk történetét taglaló írásaikban egymás publikációira hivatkoznak, hiszen dr. GÁSPÁR László, néhai dr. KESERŰ István, dr. NAGY György és dr. NAGY József is határőr tisztek voltak. Az ellen azonban kifogásom van, ha olyan határőr tisztára publikációira igyekszik hivatkozni egy szerző, akinek a munkássága nélkülözi a hivatástörténettel való foglalkozást. Ezzel természetesen nem azt akarom közölni, hogy az orosz rendvédelem-történettel való foglalkozásra ne lenne szükség, illetve DEÁK Józsefnek az ilyen tartalmú publikációi továbbá a sajtótörténeti tartalmú alkotásai nem lennének színvonalasak. Csupán arról van szó, hogy e műveket nem tekintem a magyar rendvédelem-történet körébe tartozó alkotásoknak.

Összességében azonban sajnálatos módon a tanulmányt az etikátlan hivatkozások — illetve a valós szakirodalomra való hivatkozás hiánya — komolytalanná teszik, pedig egyébként a levéltári dokumentumokon nyugvó jól elkészített írásmű jobb sorsra volna érdemes.

Nemzeti rendvédelem történetének műveléséhez, a feltárt eredmények gondozásához kívánok további sikereket!

Pilisszántó, 2023. III. 16.

Dr. PARÁDI József
a társaság elnöke